

І. Ю. МАРКО, доктор економічних наук, професор
О. Д. РАДЧЕНКО, кандидатка економічних наук,
доцентка, старша наукова співробітниця
О. О. МЕЛЬНИЧУК, аспірант*

Фінансові ризики бюджетної безпеки та їх державне регулювання

Мета статті – обґрунтувати особливості фінансових ризиків бюджетної складової фінансової безпеки України на прикладі аналізу видатків на окремі безпекоформуючі сектори.

Методика дослідження. Використано монографічний метод для огляду наукових публікацій дослідників та нормативної бази щодо бюджетної безпеки, емпіричний, системний і порівняльний аналізи та синтез для моніторингу індикаторів і субіндексів фінансово-бюджетної безпеки, графічний метод для відображення динаміки досліджуваних показників, статистичний метод для виявлення інтегрованості бюджетних видатків і фінансових ризиків, абстрактно-логічний для теоретичних узагальнень та висновків.

Результати дослідження. Класифіковано фінансові ризики для сфери бюджетної безпеки. Проаналізовано динаміку інтегрального індексу економічної безпеки й субіндексу фінансової, а у її складі бюджетної безпеки; функціональні бюджетні видатки і видатки на сектори забезпечення продовольчої та національної безпеки. Визначено напрями, на базі яких здійснюється регулювання видів бюджетної безпеки: орієнтованість на досягнення стратегічної мети; необхідності гарантування пріоритету бюджетних видатків на окремі галузі в умовах політичних, економічних, техногенних та глобальних криз; для економічних галузей – дотримання балансу щодо внеску галузі у ВВП і частки її фінансування з державного бюджету.

Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку визначення фінансових ризиків бюджетної безпеки як загроз організаційних, регуляторних, управлінських заходів щодо формування доходів та видатків державного бюджету. Поглиблено аналіз субіндексів фінансової безпеки на поточний період. Установлено тісноту зв'язку фінансової та бюджетної безпеки. Досліджено залежності динаміки та ефективності видатків бюджету на окремі безпекоформуючі галузі. Удосконалено методичне забезпечення процесів аналізу бюджетної безпеки і підходів до ефективності державного регулювання.

Практична значущість. Запропоновано удосконалення групування фінансових ризиків, методичні підходи до визначення напрямів державного регулювання зниження рівня фінансових ризиків у сфері бюджетної безпеки. Окремі висновки дослідження можуть бути використані при формуванні Стратегії розвитку безпекоформуючих галузей. Табл.: 7. Рис.: 1. Бібліогр.: 31.

Ключові слова: агросектор; безпекоформуючі галузі; бюджетна безпека; державне регулювання; індекси; фінансова безпека; видатки бюджету; фінансові ризики.

Марко Іван Юрійович – доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник, Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України (03049 м. Київ, пр-т Повітрофлотський, 28)

E-mail: marco.df.mo@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-2590-3623>

Радченко Оксана Дмитрівна – кандидатка економічних наук, доцентка, старша наукова співробітниця, провідна наукова співробітниця відділу фінансово-кредитної та податкової політики, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: oxanarad@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4892-7764>

Мельничук Олександр Олександрович – аспірант відділу фінансово-кредитної та податкової політики, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: melnychuk_o_o@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-8054-2808>

Постановка проблеми. Сучасна економічна система за глобалізації світогосподарських зв'язків зумовлює домінування фінансової складової, яка перетворюється на базову

категорію та основний регулятор розвитку. Фінансові ризики стали вагомим фактором впливу на розвиток національних економік, вони прямо діють на фінансову та інтегровано на економічну безпеку, через вразливість механізмів формування фінансових потоків. Оскільки стан економіки України за показниками економічної безпеки протягом

* Науковий керівник – О. Д. Радченко, кандидатка економічних наук.

© І. Ю. Марко, О. Д. Радченко, О. О. Мельничук, 2021

останніх років оцінюється як незадовільний, із погіршенням практично за всіма складовими до небезпечного рівня, то завданням наукових розвідок щодо фінансових ризиків визначено їх ідентифікацію та оцінку для системи фінансово-бюджетної безпеки з метою поліпшення процесу державного регулювання безпекових заходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження щодо фінансових ризиків у системі економічної безпеки здійснювали: О. Барановський; О. Білоусова [16]; А. Бондаренко [2]; В. Варналій [3]; В. Геєць; А. Єрмошенко; Я. Жаліло [14]; А. Качинський; С. Майстро; О. Мунтіян; О. Резнікова [10]; І. Рекуненко; С. Свірко [18]; Ю. Харазішвілі [21]; І. Чугунов [22] та ін.

Об'єктивною рисою фінансових ризиків вирізняється можливість їх оцінки, виявлення причинно-наслідкових зв'язків та можливість упередження для формування безпекового середовища. Очевидно, що фінансові ризики виступають антагоністами фінансової безпеки, що зумовлює потребу дуального дослідження «ризиків-безпеки». При аналізі ризиків, які супроводжують фінансові послуги, необхідно знати, які оцінити ризики, методи їх зменшення або запобігання й управління.

Дослідниками висвітлено різні аспекти фінансової та у її складі бюджетної безпеки. Зокрема, А. Бондаренко досліджено методологічні та теоретичні аспекти державного регулювання [2]; З. Варналій - економічну та фінансову безпеку України в умовах глобалізації [3]; О. Дахнова, Т. Городецька визначали підходи до оцінки стану бюджетної безпеки [4, с. 345]; Д. Кошиков - поняття та класифікація функцій державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави [7, с. 67-73]; А. Кулінська - концептуальні засади розробки системи державного управління фінансовою складовою економічної безпеки економіки України [8]; В. Мельник, О. Савастєєва - бюджетна політика в системі фінансової безпеки держави [9, с. 73-80]; О. Резнікова - кращі світові практики оцінювання ризиків і загроз національних систем [10, с.73-80]; Н. Пойда-Носик, І. Черленяк - управління безпекою на макро- та мікрорівнях [11, с. 59]; І. Марко, С. Леонтович та ін. - види небезпек в контексті системного підходу [13, с. 311-317]; Л. Шемаєва, Я. Жаліло та ін. - проблеми та перспективи зміцнення стійкості фінансової

системи України [14]; С. Свірко - механізми державного управління бюджетною безпекою [18]; О. Тарасова - фінансова політика і бюджетна безпека [19, с. 76-80]; Ю. Харазішвілі - системна безпека сталого розвитку: інструментарій оцінки, резерви та стратегічні сценарії реалізації [21]; І. Чугунов, Ю. Арістов - бюджетна політика в умовах економічних перетворень [22, с. 25] тощо. Бюджетна безпека на секторальному рівні для аграрної галузі висвітлена в працях Ю. Лупенка, Л. Тулуша та ін., які досліджують податково-бюджетну політику аграрного сектору за складовими [17]; С. Леонтовича та ін., які проаналізували фінансову складову національної безпеки [31, с. 3-14] тощо.

Серед зарубіжних дослідників фінансово-бюджетної безпеки відомі праці J. Hu та ін. щодо моделі розподілу бюджету з поправкою на ризики національної безпеки [29, с. 819]; M. Kahler - про економічну безпеку в епоху глобалізації [30, с. 485-502]; U. Ekhsuehi, O. Oyegue - про стан балансу фінансів держави залежно від підходів до оцінки бюджетної ефективності [26, с. 5]; D. Brook, G. Górniewicz - про державний борг і бюджетний дефіцит як загрозу економічній безпеці країн Європейського Союзу [25, с. 32-57; 28, с. 55-67]; G. Giriūnienė - дослідження взаємозв'язку між концепціями економічної і фінансової безпеки держави [27, с. 609-616] тощо. Також для аналізу фінансової безпеки й державного регулювання цього процесу в урахуванням глобальних загроз формується щорічний світовий Звіт про глобальний фінансовий розвиток [24], де наводяться характеристики фінансових систем для понад 200 країн, починаючи з 1960 р., за сотнею індикаторів, що охоплюють різні аспекти фінансових інститутів і ринків.

За дослідженнями Н. Ухналь [20, с. 63], у центрі уваги перебуває перехід системи управління публічними фінансами в Україні на міжнародні стандарти, а в ЄС індикатори та методологія їх розрахунку уніфіковані для всіх країн, розраховують довго-, середньо- й короткострокові показники ризику.

Загалом дослідниками встановлено, що забезпечення бюджетної безпеки це: комплекс заходів, підходів й інструментів, орієнтованих на захист державних інтересів, належного рівня державної підтримки окремих галузей економіки; «процес евристичного характеру й походження, що полягає

у вирішенні задач багатокритеріального спектру і його потрібно розглядати в тісному зв'язку із розвитком ринкових відносин в економіці, рівнем інтеграції та ступенем взаємодії інституту державних фінансів, ринку фінансових послуг та фінансів реального сектора» [2, с. 3]. Таким чином, окремі аспекти фінансових ризиків, насамперед для безпекоформуєчих галузей та державне їх регулювання бюджетними методами залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті – обґрунтувати особливості фінансових ризиків бюджетної складової фінансової безпеки України на прикладі аналізу видатків на окремі безпекоформуєчі сектори.

Виклад основних результатів дослідження. Законодавча база України щодо об'єкта дослідження досить розгалужена. Законом «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 р. № 1150-IX у ст. 2 п. 6 визначено, що фінансовий ризик – це загроза, що ідентифікується в бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній або інвестиційній сфері, вплив якої призводить до тінізації економіки та послаблення економічної безпеки держави. Науковці фінансовий ризик виокремлюють як економічну категорію, що відображає об'єктивно існуючі невизначеність та конфліктність, які виникають у відносинах щодо створення, розподілу, перерозподілу та споживання доданої вартості та частини національного багатства [23, с. 256].

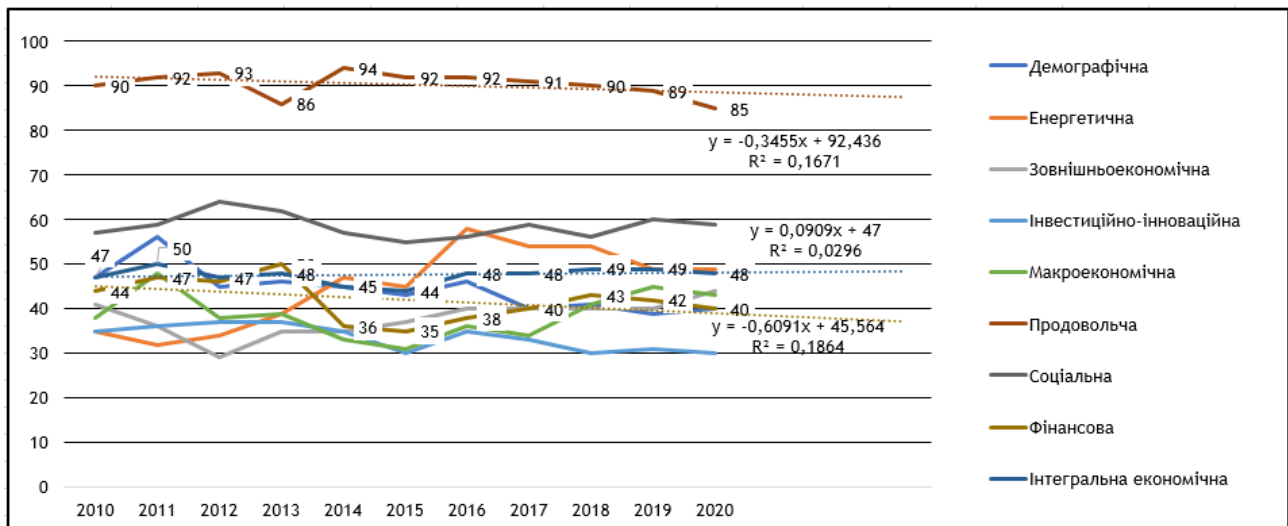
Поняття «фінансовий ризик» тісно пов'язане з «фінансовою безпекою», по суті, ідентифікація та оцінка ризиків формує поле фінансової безпеки і надає важелі управління ними. Проте поняття фінансового ризику вужче за ризики фінансової безпеки. Для здійснення ефективної фінансової політики розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 р. № 569-р розроблена Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, де виділено явища і чинники, що можуть призвести до створення загроз національній безпеці у фінансовій сфері. Характерними ознаками безпеки у сфері фінансів виступають збалансованість, стійкість проти внутрішніх

і зовнішніх загроз, здатність забезпечити ефективне функціонування національної економіки та економічне зростання держави.

Відповідно до п. 30 Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року від 11.08.2021 р. № 347/2021 (далі – Стратегія-25), передбачено розроблення методики щорічної оцінки стану економічної безпеки. Оцінка стану фінансової безпеки визначається за фінансовими ризиками, які ідентифікуються й оцінюються за різними методами: комплексним, систематичним, статистичним, аналітичним, експертним, рейтинговим, нормативним, аналоговим тощо [11, с. 59-67].

Результати, наведені у Звіті про фінансову стабільність, підготовленому Національним банком України (червень 2021 р.), показують, що рівень фінансової безпеки України за різними методами оцінювання був достатнім для забезпечення виконання фінансовим сектором його функцій належним чином та успішного проходження кризи. Зокрема, індекс фінансового стресу (ІФС) у 2008 р. становив 0,00161, тоді як у 2021-му підвищився до 0,02822. За період 2008-2020 рр. причинами фінансових стресів визнано: банкрутство Lehman Brothers (2008); прийняття антикризових законів за вимогою Міжнародного Валютного Фонду (2009); заворушення на вул. Грушевського (2013); загострення військового конфлікту на сході країни (2014); початок переговорів про реструктуризацію зовнішнього боргу (2015); початок карантину через COVID-19 (2020).

Наразі діють Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 (далі – Методрекомендації 1277), де фінансова безпека виділена у складі економічної, серед виробничої, демографічної, енергетичної, зовнішньоекономічної, інвестиційно-інноваційної, макроекономічної, продовольчої і соціальної. Про наявну ситуацію свідчить динаміка індикаторів економічної безпеки України за період 2010-2020 рр. (рис.).

Динаміка складових та інтегрального показника економічної безпеки України за 2010-2020 рр.

Джерело: Побудовано авторами за даними, наданими Міністерством економіки України. URL : <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.

За даними рисунка, упродовж 2010-2020 рр. стан економічної безпеки оцінюється як незадовільний - 46% у середньому, з погіршенням практично за усіма показниками до небезпечного рівня у 2012, 2014-2015 рр. і 2019-2020 рр. Протягом 10 років

стан фінансової безпеки, за середнього значення оцінки на рівні 42 % від оптимального значення, найбільшою мірою формує тенденції економічної безпеки. Вибіркові субіндикатори, за якими визначено рівень фінансової безпеки, наведено у табл. 1.

1. Динаміка субіндикаторів фінансової безпеки за 2010-2020 рр.

Значення індикаторів за роками										
2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Банківська безпека. Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальному обсязі, %										
11,2	9,6	8,9	10,9	16,3	24,8	28,2	54,5	52,8	48,4	41,0
Безпека небанківського фінансового ринку. Рівень проникнення страхування (премії до ВВП), %										
2,1	1,7	1,5	1,9	1,7	1,5	1,5	1,5	1,4	1,3	1,1
Боргова безпека. Відношення обсягу державного боргу до ВВП, %										
86,3	77,4	76,6	77,5	93,9	129,3	120,5	102,9	87,6	79,2	80,9
Бюджетна безпека. Відношення дефіциту державного бюджету до ВВП, %										
-5,7	-1,7	-3,7	-4,4	-4,9	-2,3	-2,9	-1,6	-1,7	-2,0	-5,2
Валютна безпека. Валові міжнародні резерви України, місяців імпорту										
4,4	3,8	3,0	3,5	1,8	3,0	3,0	3,2	3,3	4,9	4,8
Грошово-кредитна безпека. Частка довгострокових кредитів у обсязі наданих кредитів, %										
28,9	25,3	21,6	19,1	16,6	15,2	23,8	25,8	22,5	20,2	17,8
Фінансова безпека										
42	47	47	50	40	35	38	40	43	42	40

Джерело: Сформовано авторами за даними, розрахованими Міністерством економіки України. URL : <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.

За 2010-2020 рр. значно зросли ризики банківської безпеки, оскільки збільшилася частка простроченої заборгованості; небанківської безпеки, через зниження рівня проникнення страхування; ризики грошово-кредитної системи спричинили зниження частки довгострокових кредитів. Найбільшу питому вагу в субіндикаторах фінансової становить бюджетна безпека. Її низький рівень зумовлений постійним дефіцитом

державного бюджету та пов'язаним з цим борговим навантаженням, сукупною дією інших фінансових ризиків.

Дослідники розглядають бюджетну безпеку за змістом - як співвідношення бюджетних ресурсів, параметрів їх створення та розподілу і сумарної необхідності одержувачів таких ресурсів, та за формою - у системі оцінок, що показують її рівень [3, с. 6]; як стан фінансової захищеності сектору загального

державного управління, що характеризується платоспроможністю та фінансовою стійкістю держави [18, с. 25]; як стан бюджетної системи, який характеризується збалансованістю доходів і видатків, високим рівнем ліквідності активів, наявністю грошових валютних та інших резервів, здатних забезпечити стабільність національної економіки [16, с. 41-42]. На

наш погляд, бюджетна безпека - це вибір організаційних, регуляторних, управлінських заходів щодо формування доходів та видатків державного бюджету з метою фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку з урахуванням усіх можливих фінансових ризиків та загроз. Динаміка субіндикаторів бюджетної безпеки наступна (табл. 2).

2. Динаміка субіндикаторів бюджетної безпеки за 2010-2020 рр.

Значення індикаторів за роками Абсолютні/Нормовані										
2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>Відношення дефіциту державного бюджету до ВВП, % порогове значення - не більше -3 (ІДБ)</i>										
-5,7	-1,7	-3,7	-4,4	-4,9	-2,3	-2,9	-1,6	-1,7	-2,0	-5,2
0,26	1,00	0,66	0,51	0,40	0,94	0,81	1,00	1,00	1,00	0,36
<i>Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП (ІДУ)</i>										
-0,7	-0,9	-0,5	0,1	-0,2	-0,1	0,1	0,0	-0,2	-0,03	1,5
0,86	0,82	0,90	0,99	0,95	0,98	0,97	1,00	0,96	1,00	0,70
<i>Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, % порогове значення - не більше 30 (ІРВВП)</i>										
28,1	30,7	31,7	30,2	28,7	32,8	32,8	34,1	33,3	32,4	32,8
0,99	0,75	0,68	0,77	0,89	0,60	0,61	0,49	0,57	0,64	0,62
<i>Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, % (ІОБ)</i>										
18,0	22,7	27,7	33,5	47,7	93,7	33,6	59,7	37,7	46,5	47,0
0,18	0,14	0,12	0,10	0,07	0,03	0,10	0,05	0,08	0,07	0,07
Бюджетна безпека (ІББ)										
55	68	58	58	56	64	62	64	65	67	43

Джерело: Розраховано авторами за Методрекомедаціями 2177 та даними Міністерства економіки України URL : <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.

Відношення дефіциту державного бюджету до ВВП свідчить, що у наповненні бюджету переважають непрямі податки, які ефективні у фіскальному аспекті, проте не популярні у соціальному, тому намітився критичний стан цього субіндексу у 2020 р. Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет свідчить про збільшення ролі держави в економіці, субіндекс знаходиться на рівні попередніх років, відхилення від граничного значення становлять 2-3%. Інтегральний індекс бюджетної безпеки за

2010-2020 рр. перебуває у діапазоні незадовільних значень, був недостатнім у 2010 р., 2014 р., загрози мають місце у 2020 р., тому стабілізація бюджетної системи визнана першочерговим завданням державної політики. Моделювання взаємозв'язку субіндексів бюджетної безпеки методом середніх (табл. 3) показує вищі значення, ніж розрахунки за Методрекомедаціями, причиною чого виступає застосування у них константи згладжування, що визначається експертним шляхом.

3. Зважені субіндикатори бюджетної безпеки за 2010-2020 рр.

Рік	ІОБ	ІДБ	ІДУ	ІРВВП	ІББ
2010	0,18	0,26	0,86	0,99	0,57
2011	0,14	1,06	0,82	0,75	0,69
2012	0,12	0,66	0,90	0,68	0,59
2013	0,10	0,51	0,99	0,77	0,59
2014	0,07	0,40	0,95	0,89	0,75
2015	0,03	0,94	0,98	0,60	0,84
2016	0,10	0,81	0,97	0,61	0,80
2017	0,05	1,00	1,00	0,49	0,83
2018	0,08	1,00	0,96	0,57	0,84
2019	0,07	1,00	1,00	0,64	0,88
2020	0,07	0,36	0,70	0,62	0,56

Джерело: Розраховано авторами.

Необхідним стає додатковий аналіз фінансових ризиків бюджетної безпеки за видатками бюджетної класифікації ст. 8. Бюджетного кодексу. У структурі видатків державного бюджету за даними Державного казначейства найбільшу частку становлять міжбюджетні трансферти, що коливалася в межах 25-32% у період 2010-2019 рр., проте різко знизилася у 2020 р. У 2020-му проти 2010 р. зросли видатки на охорону здоров'я - у 3,3 раза (від 2,9 до 9,7%), оборону - у 2,4 раза (від 3,8 до 9,3%), на охорону навколишнього природного середовища - 38% (від 0,8 до 1,1%), громадський порядок - на 26% (від 9,5 до 12%); відносно стабільна частка у

структурі це видатки на соціальний захист, що у 2020 р. досягли найвищого рівня за досліджуваній період - 25%.

Дослідження залежності індексу бюджетної безпеки (ІББ), розрахованого за Метод-рекомендаціями 1277 (див. табл. 2) та функціональними видатками державного сектору за 2010-2020 рр. за часткою у видатках, описується рівнянням (табл. 4) із тісністю зв'язку 20%. Також наведені зв'язки залежності з іншими статтями видатків бюджету, за якими ключовими у видатках бюджету, що впливають на його безпеку, виявилися видатки на оборону (32%), економіку (24%), соціальні видатки (18%).

4. Взаємозв'язки бюджетної безпеки та окремих статей видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією, 2010-2020 рр.

Взаємозв'язки	Рівняння, тип зв'язку	R ²
ІББ та видатки державного сектору	$y = -0,0134x^2 + 1,6162x - 33,612$	0,2003
ІББ та видатків на оборону	$y = -0,0024x^2 + 0,481x - 13,108$	0,3174
ІББ та видатків на економіку	$y = -0,1490x^2 + 1,7978x - 39,188$	0,2436
ІББ та видатків соціальних	$y = 0,016x^2 - 1,87x + 73,963$	0,1807
ІББ та фінансової безпеки	$y = -0,065x^2 + 0,6458x - 27,335$	0,0272

Джерело: Розраховано авторами.

Попри зростання обсягів видатків бюджету, їх структура зазнає певної деформації, що негативно впливає на значення субіндикаторів бюджетної безпеки. Дослідниками визнано, що коректна оцінка рівня безпеки в секторі державних фінансів потребує розроблення моделі, яка б включала, крім традиційних показників, індикатори специфічних загроз безпеці, які раніше не враховувалися при оцінках рівня безпеки. Зокрема, до таких загроз належить ймовірність погіршення фінансового стану реального сектору економіки як первинної ланки, в якій створюється ВВП, стану фінансових ринків, які визначають можливості державних запозичень [16, с. 14] та основних безпекоформуєчих секторів за видами економічної безпеки.

Стратегією національної безпеки України «Безпека людини - безпека країни», згідно з Указом Президента від 14.09.2020 р. № 392/2020 визначено націленість державної політики на створення сприятливих, зокрема фінансових, умов для стимулювання інновацій і запровадження новітніх технологій у сферах безпеки та оборони, промисловості, енергетики, машинобудування, сільського господарства, будівництва й інфраструктури, в інформаційній та телекомунікаційній сферах. Кожна зазначена галузь повинна мати адаптовані інструменти та механізми бюджетної підтримки. Динаміка ефективності видатків була проаналізована для аграрного й оборонного секторів як таких, що формують продовольчу та національну безпеку (табл. 5).

5. Динаміка ефективності видатків Державного бюджету України на аграрний та оборонний сектори у 2010-2020 рр., млрд грн

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Видатки на агросектор	7208	7487	7486	7560	5135	4143	4075	10532	13054	13020	13496
Частка агросектору в бюджеті, %	2,37	2,25	1,52	1,87	1,19	0,71	0,59	1,25	1,32	1,21	1,04
Частка агросектору в економіці, %	20,0	16,7	12,0	18,30	14,92	11,15	12,97	22,39	20,52	18,00	7,98
Видатки на оборону	8485	13241	14485	14843	27363	52005	59350	74346	97024	106627	120374
Частка оборони в бюджеті, %	3,74	3,97	2,94	3,67	6,34	8,91	8,59	8,82	9,81	9,91	9,28

Джерело: Розраховано авторами за даними Державного казначейства України. URL : <https://www.treasury.gov.ua/>.

Установлено, що надання виняткової пріоритетності у фінансуванні галузей безпеки знижує обсяг видатків на галузі економіки та в подальшому негативно позначається на обсягах коштів для перших. Наведені дані свідчать про відмінності фінансування з бюджету економічних і безпекових секторів та способів обчислення ефективності й безпекових характеристик бюджетного механізму.

Загалом фінансові ризики бюджетної безпеки можна згрупувати за рівнем забезпечення платоспроможності держави; обсягами бюджетних ресурсів, співвідношенням параметрів формування бюджетних коштів і потреб одержувачів за нормативною, організаційною, економічною та галузевою складовими (табл. 6).

6. Основні виклики, загрози та ризики бюджетної безпеки

Групи	Виклики, загрози та ризики
Нормативна складова	Ризик законотворчої роботи через недосконале нормативно-правове забезпечення бюджетного процесу. Низька інституційна спроможність розпорядників бюджетних коштів розробляти плани діяльності більш як на один рік, обмежені зв'язки між бюджетним плануванням та напрямками розвитку держави. Надання пріоритетності певній бюджетній класифікації. Суттєвий обсяг дефіциту державного бюджету, що перевищує визначений бюджетним кодексом 3 % прогнозного обсягу ВВП. Непослідовність правового регулювання у податковій сфері. Несвоєчасне затвердження державного бюджету
Організаційна складова	Низький рівень бюджетної дисципліни і незбалансованість бюджетної системи. Проблеми міжбюджетних відносин і фінансового вирівнювання. Бюджетні видатки фінансуються без відповідних бюджетних призначень. Недосконалість механізмів бюджетних позичок; контролюючої системи за витратами та надходженнями коштів
Макро-економічна складова	Ризик недоотримання доходів; дефіциту бюджету; державного боргу. Обмеженість доступу до міжнародних фінансових ринків. Інтегрованість державних коштів у фінансовий ринок. Тіньові операції з валютою та валютними цінностями. Залежність від зовнішніх кредиторів; вплив світових фінансових криз
Економічна складова	Ризик обсягу бюджету та збалансованості; масштабів бюджетного фінансування; значний рівень доларизації економіки. Коливання обмінного курсу національної валюти, не зумовлені дією макроекономічних факторів, слабкий розвиток фондового ринку. Недостатній рівень капіталізації фінансової системи, інвестиційний ризик. Втрата доходів бюджету внаслідок поширених схем ухилення від оподаткування через низькоподаткові юрисдикції. Ризик соціально-економічного розвитку
Галузева складова	Ймовірність незабезпечення фінансування пріоритетних напрямів; Занепад виробництва в пріоритетних галузях народного господарства; зниження рентабельності й підвищення збитковості ; Заниження суб'єктами господарювання бази оподаткування; Відплив капіталу за кордон внаслідок погіршення інвестиційного клімату; Прихованість видатків бюджетів окремих галузевих рівнів, що призводить до недосконалої під час перерозподілу коштів бюджету, недотримання першочерговості фінансування видатків і бюджетної заборгованості

Джерело: Узагальнено авторами за [1; 4-6; 12; 15; 18-20]; Стратегія-25. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21#Text>.

Регулювання ризиків бюджетної безпеки здійснюється на базі методологічних принципів: орієнтованість на досягнення стратегічної мети; гарантування забезпечення пріоритету бюджетних видатків в умовах

політичних, економічних, техногенних та глобальних криз; для економічних галузей – також дотримання макроекономічної збалансованості внеску в доходи і частки у видатках держбюджету (табл. 7).

7. Напрями бюджетного планування безпекоформуєчих секторів у середньостроковій перспективі

Сектор	Середньострокові перспективи
Безпеки та оборони	<p>Розвиток сектору з урахуванням вимог, що ґрунтуються на принципах і стандартах НАТО; розвиток існуючих та формування перспективних спроможностей органів сектору безпеки і оборони; підвищення рівня бойової готовності; розвиток територіальної оборони; оптимізація структури, чисельності та функцій державних органів сектору; посилення спроможностей національної системи кібербезпеки; створення безпечного середовища життєдіяльності людей, забезпечення охорони прав і свобод людини; посилення заходів із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій</p> <p>Концепція розвитку сектору безпеки і оборони (2016) визначає систему поглядів на розвиток безпекових та оборонних спроможностей України у середньостроковій перспективі, сформованих на основі оцінки безпекового середовища та фінансово-економічних можливостей держави, здійснених у рамках комплексного огляду сектору безпеки та оборони України</p>
Аграрний	<p>Стимулювання розвитку галузі тваринництва, що забезпечить стабілізацію поголів'я і продуктивності, розвиток племінних (генетичних) ресурсів; підтримку фермерських господарств, що покращить доступ до фінресурсів; технічне переоснащення через механізм компенсації вартості техніки; надання фінансової підтримки через механізми пільгового кредитування; стимулювання закладення багаторічних насаджень</p> <p>Для створення рівних умов ведення бізнесу для усіх сільськогосподарських товаровиробників, стимулювання їх до офіційного оформлення відносин оренди та праці й унеможливлення приховування доходів від оренди і реалізації сільгосппродукції, для власників та користувачів земельних ділянок сільськогосподарського призначення буде запроваджено мінімальне податкове зобов'язання з 1 га таких земель. Уряд розробив середньострокові програми держпідтримки агросектору на 2021-2023 рр., замість плану програм на рік подають документ, аналогічний до трирічної бюджетної декларації на 7 основних програм підтримки</p>

Джерело: Бюджетна декларація на 2022 - 2024 рр. URL : <http://surl.li/ampnf>.

За висновками НІСД [1, с. 130], ключовим проблемним питанням у забезпеченні формування та реалізації бюджетної політики в контексті досягнення фіскальної стійкості держави залишається її вимушена відокремленість від стратегічних завдань економічної політики держави, оскільки необхідність чіткого виконання поставлених завдань, насамперед соціального характеру, формує її короткострокову спрямованість. Тому у бюджетній декларації здійснюється також оцінка фінансових ризиків та їх впливу на показники державного бюджету. Так, на виконання державного бюджету протягом 2022-2024 рр. можуть вплинути ризики [5], спричинені: змінами у макроекономічному середовищі: подальшого поширення коронавірусної інфекції COVID-19 у світі та в Україні; значного зниження обсягів транзиту природного газу територією України; посилення гібридних загроз національній економіці; формування суттєвого дисбалансу на ринку праці, скорочення зайнятості; отримання низького врожаю зернових культур; подальше зростання цін на енергоносії на світових товарних ринках; високою часткою витрат за державним боргом. Для регулювання цих загроз планується: проведення комплексної оцінки

фіскальних ризиків та визначення їх впливу на державний бюджет; ведення реєстру фіскальних ризиків; підвищення інституційної спроможності органів державної влади щодо управління ризиками.

Відповідно до Стратегії національної безпеки (2020) та Концепції розвитку сектору безпеки і оборони (2016), реалізація потребує спрямування щорічно на фінансування сектору безпеки та оборони не менше 5 % від ВВП щороку, зокрема на видатки на оборону - не менше 3 % ВВП щороку, а на забезпечення розвитку оборонно-промислового комплексу - 0,5 %. На виконання вимог ст. 35 Закону України «Про національну безпеку України» на 2022-2024 рр. для сектору безпеки та оборони передбачено спрямовувати ресурс на рівні не менше 5 % від запланованого обсягу ВВП, а саме: на 2022 р. - не менше 270 741,4 млн грн, 2023 р. - не менше 299 730 млн грн, 2024 р. - не менше 332 585 млн грн.

Щорічний обсяг коштів держбюджету на підтримку сільського господарства має бути не менше 1 % випуску продукції в сільському господарстві, на аграрний сектор у 2021 р. закладено 17,542 млрд видатків, що становить 1,32% у функціональних видатках

держбюджету і 18,2% у видатках на економіку. Законодавчі вимоги щодо частки національно важливих секторів безпеки – оборони та аграрного мають бути дотримані у середньостроковій перспективі бюджетного планування, незважаючи на надскладні проблеми фінансування і посилення загроз.

Висновки. Дослідження основних загроз бюджетній безпеці України дозволили вдосконалити класифікацію ризиків бюджетної безпеки за складовими: нормативна, організаційна, макроекономічна, економічна та галузева. Проаналізовано динаміку інтегрального індексу економічної безпеки та субіндексу фінансової, а у її складі бюджетної безпеки; функціональні бюджетні видатки й видатки на сектори забезпечення продовольчої та національної безпеки. Виявлено, що рівень бюджетної безпеки України інтегральний та за окремими субіндексами в 2010-2020 рр. у середньому становив 46%, у межах нижньої норми, рівень бюджетної безпеки був недостатнім у 2010-му, 2014 р., проте найвищі загрози були у 2020 р., за зниження до 41%. Поглиблено аналіз субіндексів фінансової безпеки, встановлено тісноту зв'язку фінансової і бюджетної безпеки, а також окремих видатків бюджету (державні видатки, оборона, економіка, соціальна сфера).

Визначено напрями, на базі яких здійснюється регулювання видів бюджетної безпеки: орієнтованість на досягнення стратегічної мети; необхідності гарантування

пріоритету бюджетних видатків на окремі галузі в умовах політичних, економічних, техногенних і глобальних криз; для економічних галузей – дотримання балансу щодо внеску галузі у ВВП і частки її фінансування з держбюджету.

Удосконалено методичне забезпечення процесів аналізу бюджетної безпеки і підходів до ефективності державного регулювання. Діючі на даний момент стратегічні документи, що регламентують основні напрями державної економічної та фінансової політики – Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, Стратегія національної безпеки України, Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, Концепція розвитку сектору безпеки і оборони, Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки і т.ін., не враховують усіх сучасних викликів, тому необхідні заходи, спрямовані на надання підтримки на державному рівні як окремим фінансовим інститутам, так і фінансовій системі у цілому, з метою підвищення її стійкості. Також необхідно уточнити показники та індекси Методрекомедацій 2177 щодо розрахунку фінансової та бюджетної безпеки, враховуючи загрози економічній безпеці, які актуалізувалися після часу її розроблення (2013 р.).

Перспективами подальших досліджень визнано науковий супровід необхідності переходу системи управління публічними фінансами України на міжнародні стандарти.

Список бібліографічних посилань

1. Безпековий вимір фінансової політики забезпечення економічного зростання в Україні. Київ : НІСД, 2018. 132 с.
2. Бондаренко А. І. Державне регулювання фінансової безпеки економіки України: методологічні та теоретичні аспекти : монографія: Харків : НУЦЗУ, 2018. 309 с.
3. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації : монографія. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Знання України, 2020. 423 с.
4. Дахнова О. Є. Городецька Т. Е. Оцінка стану бюджетної безпеки України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 1. С. 345-352.
5. Інформація про фінансові ризики та їх вплив на показники державного бюджету у 2020 році. URL : <http://surl.li/amrek>.
6. Котковський В. С., Дробчак А. Л., Лескова-Годлевська Ю. К. Оцінювання рівня фінансової безпеки України в умовах фінансової глобалізації. *Підприємництво та інновації*. 2020. Вип. 11-1. С. 94-101. <https://doi.org/10.37320/2415-3583/11.14>.
7. Кошиков Д. О. Поняття та класифікація функцій державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави. *Право і безпека*. 2020. № 1 (76). С. 67-73. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2020.1.09>.

References

1. Bezpekovyi vymir finansovoi polityky zabezpechennia ekonomichnoho zrostantia v Ukraini [Security dimension of financial policy to ensure economic growth in Ukraine]. (2018). Kyiv: NISD [In Ukrainian].
2. Bondarenko, A.I. (2018). Derzhavne rehuliuвання finansovoi bezpeky ekonomiky Ukrainy: metodolohichni ta teoretychni aspekty [State regulation of financial security of the economy of Ukraine: methodological and theoretical aspects]. Kharkiv: NUTsZU [In Ukrainian].
3. Varnalii, Z.S. (2020). Ekonomichna ta finansova bezpeka Ukrainy v umovakh hlobalizatsii : monohrafiia [Economic and financial security of Ukraine in the context of globalization: monograph]. Kyiv : Znannia Ukrainy [In Ukrainian].
4. Dakhnova, O.Ye.& Horodetska, T.E. (2018). Otsinka stanu biudzhethnoi bezpeky Ukrainy [Assessment of the budget security of Ukraine]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, 1, pp. 345-352 [In Ukrainian].
5. Informatsiia pro fiskalni ryzyky ta yikh vplyv na pokaznyky derzhavnogo biudzhetu u 2020 rotsi [Information on fiscal risks and their impact on the state budget in 2020]. (2020). Retrieved from : <http://surl.li/amrek> [In Ukrainian].
6. Kotkovskyyi, V.S., Drobchak, A.L., & Leskova-Hodlevska, Yu.K. (2020). Otsiniuvannia rivnia finansovoi bezpeky Ukrainy v umovakh finansovoi hlobalizatsii [Assessment of the level of financial security of Ukraine in the context of financial globalization]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, 11-1, pp. 94-101 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.37320/2415-3583/11.14>.

8. Кулінська А. В. Концептуальні засади розробки системи державного управління фінансовою складовою економічної безпеки економіки України. *Ефективна економіка*. 2017. № 2. URL : <http://dspace.opu.ua/jspui/handle/123456789/9646>.
9. Мельник В. М., Савастієва О. М. Бюджетна політика в системі фінансової безпеки держави. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*: зб. наук.пр. 2020. №1-2. С. 73-80. doi:10.31767/nasoa.1-2.2020.08.
10. Національні системи оцінювання ризиків і загроз: кращі світові практики, нові можливості для України : аналіт. доп. / [Резнікова О. О., Войтовський К. Є., Лепіхов А. В.]; за заг. ред. О. О. Резнікової. Київ : НІСД, 2020. 84 с.
11. Пойда-Носик Н. Н., Черленяк І. І. Управління фінансовою безпекою на макро- та мікрорівнях: теоретико-методологічні засади. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2021. № 1(57). С.59-67. [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2021.1\(57\).59-67](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2021.1(57).59-67).
12. Полторак А. С. Бюджетна безпека України: динаміка рівня в умовах глобалізаційних змін. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2019. Вип. 3 | DOI: 10.31521/2313-092X/2019-3(103)
13. Природні, техногенні та соціально-політичні небезпеки в контексті системного підходу до оцінки життєдіяльності / Марко І. Ю., Леонтович С. П., Панкратов О. М., Аблова О. К. The 1st International scientific and practical conference Science, innovations and education: problems and prospects (August 18-20, 2021) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2021. С. 311-317.
14. Проблеми та перспективи зміцнення стійкості фінансової системи України : аналіт. доп. / [Шемаєва Л. Г., Жаліло Я. А., Юрків Н. Я. та ін.]; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2021. 104 с.
15. Проказюк О. В. Бюджетна безпека держави: сутність та основні загрози. *Фінансовий простір*. 2016. № 3. С. 39-47.
16. Ризики і загрози фінансовій безпеці сектору державних фінансів та шляхи їх подолання / О. С. Білусова, В. І. Гаркавенко, А. І. Даниленко та ін. Київ : ДННУ «Акад. фін. управління», 2013. 308 с.
17. Розвиток економіки сільського господарства України в 2011-2015 рр. : наук. доп. / [Гадзало Я. М., Лупенко Ю. О., Пугачов М. І. та ін.]; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 546 с.
18. Свірко С.В. Механізми державного управління бюджетною безпекою : монографія. Житомир, 2021. 436 с.
19. Тарасова О. В. Фінансова політика і бюджетна безпека України. *Економіка харчової промисловості*. 2018. Т. 10, Вип. 1. С. 76-80.
20. Ухналь Н. М. Бюджетна безпека країни в умовах загострення фінансових ризиків. *Наукові праці НДФІ*. 2018. № 1. С. 59-72.
21. Харaziшвілі Ю. М. Системна безпека сталого розвитку: інструментарій оцінки, резерви та стратегічні сценарії реалізації : монографія; НАН України, Ін-т економіки промстї. Київ, 2019. 304 с.
22. Чугунов І. Я., Арістов Ю. Ю. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень. *Sciences of Europe*. 2020. №. 53-5 (53). С. 25-30.
23. Шишкіна О. Термінологічні проблеми пізнання природи фінансового ризику. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 1. С. 253-264.
24. Bank Regulation and Supervision a Decade after the Global Financial Crisis. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/gfdr/data>.
25. Brook D. A. Budgeting for National Security: A Whole of Government Perspective. *Journal of Public Budgeting, Accounting and Financial Management*. 2012. № 1. P. 32-57.
26. Ekhsosuehi V. U. Oyegue F. O. On the State of Budgetary Balance Over Time Via the One-Way Classification Model. *Central European Journal Of Social Sciences And Humanities (CEJSH)*. 2015. Vol. 25, Issue 3. P. 5-16. doi: 10.5277/ord150301
27. Giriūnienė G., Černius G., Giriūnas L., Jakunskienė E. (2019) Research on the Relation between Conceptions of the State's Economic and Financial Security: Theoretical Aspect. *Journal of Security and Sustainability Issues*. V. 8, n. 4. P. 609-616.
7. Koshykov, D.O. (2020). Poniattia ta klasyfikatsiia funktsii derzhavnoi polityky u sferi zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy [The concept and classification of functions of state policy in the field of economic security of the state]. *Pravo i bezpeka*, 1 (76), pp. 67-73 [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb..1.09>.
8. Kulinska, A.V. (2017). Kontseptualni zasady rozrobky systemy derzhavnoho upravlinnia finansovoiu skladovoiu ekonomichnoi bezpeky ekonomiky Ukrainy [Conceptual principles of developing a system of public administration of the financial component of economic security of the economy of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, 2. Retrieved from: <http://dspace.opu.ua/jspui/handle/123456789/9646> [In Ukrainian].
9. Melnyk, V.M., & Savastieieva, O.M. (2020). Biudzhethna polityka v systemi finansovoi bezpeky derzhavy [Budget policy in the system of financial security of the state]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii statystyky, obliku ta audytu: zb. nauk.pr., 1-2*, pp. 73-80 [In Ukrainian]. doi:10.31767/nasoa.1-2.2020.08.
10. Reznikova, O.O., Voitovskyi, K.Ye., & Lepikhov, A.V. (2020). Natsionalni systemy otsiniuvannia ryzykiv i zahroz: krashchi svitovyi praktyky, novi mozhlyvosti dlia Ukrainy : analit. dop. [National systems of risk and threat assessment: best world practices, new opportunities for Ukraine: analyst. ext.]. Kyiv: NISD [In Ukrainian].
11. Poida-Nosyk, N.N., & Cherleniak, I.I. (2021). Upravlinnia finansovoiu bezpekoiu na makro- ta mikrorivniakh: teoretyko-metodolohichni zasady [Management of financial security at the macro and micro levels: theoretical and methodological principles]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Ekonomika*, 1(57), pp. 59-67 [In Ukrainian]. [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2021.1\(57\).59-67](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2021.1(57).59-67).
12. Poltorak, A.S. (2019). Biudzhethna bezpeka Ukrainy: dynamika rivnia v umovakh hlobalizatsiinykh zmin [Budget security of Ukraine: the dynamics of the level in the context of globalization]. *Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomor'ia*. 3. [In Ukrainian]. DOI: 10.31521/2313-092X/2019-3(103).
13. Marko, I.Yu., Leontovych, S.P., Pankratov, O.M., & Ablova, O.K. (2021). Pryrodni, tekhnohenni ta sotsialno-politychni nebezpeky v konteksti systemnoho pidkhodu do otsinky zhyttiediialnosti [Natural, man-made and socio-political dangers in the context of a systematic approach to life assessment]. The 1st International scientific and practical conference "Science, innovations and education: problems and prospects" (August 18-20, 2021) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan [In Ukrainian].
14. Shemaieva, L.H., Zhaillo, Ya.A., Yurkiv, N.Ya., et al. (2021). Problemy ta perspektyvy zmitsnennia stiikosti finansovoi systemy Ukrainy: analit.dop. [Problems and prospects of strengthening the stability of the financial system of Ukraine: analytical add]. Kyiv: NISD [In Ukrainian].
15. Prokaziuk, O.V. (2016). Biudzhethna bezpeka derzhavy: sutnist ta osnovni zahrozy [Budget security of the state: the essence and main threats]. *Finansovyi prostir*, 3, pp. 39-47 [In Ukrainian].
16. Bilousova, O.S., Harkavenko, V.I., Danylenko, A.I., et al. (2013). Ryzyky i zahrozy finansovii bezpetsi sektoru derzhavnykh finansiv ta shliakhy yikh podolannia [Risks and threats to financial security of the public finance sector and ways to overcome them]. Kyiv : DNNU "Akad. fin. uprav linnia" [In Ukrainian].
17. Hadzalo, Ya.M., Lupenko, Yu.O., Puhachov, M. I. et al. (2016). Rozvytok ekonomiky silskoho gospodarstva Ukrainy v 2011-2015 rr.: naukova dopovid [Development of the economy of agriculture of Ukraine in 2011-2015: scientific report]. Kyiv: NNTs «IAE» [In Ukrainian].
18. Svirko, S.V. (2021). Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia biudzhethnoiu bezpekoiu : monohrafiia [Mechanisms of state management of budgetary security: monograph]. Zhytomyr [In Ukrainian].
19. Tarasova, O.V. (2018). Finansova polityka i biudzhethna bezpeka Ukrainy [Financial policy and budget security of Ukraine]. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, 10 (1), pp. 76-80 [In Ukrainian].
20. Ukhna, N.M. (2018). Biudzhethna bezpeka krainy v umovakh zahostrennia fiskalnykh ryzykiv [Budget security in the face of exacerbation of fiscal risks]. *Naukovi pratsi NDFI*, 1, pp. 59-72 [In Ukrainian].

28. Górniewicz, Grzegorz. *General Government Debt and Budget Deficit as Threats to Economic Security of the European Union Countries*. *WSB Journal of Business and Finance*, 2019, 53.1: 55-67.
29. Hu, J., Homem-de-Mello, T., & Mehrotra, S. Risk-adjusted budget allocation models with application in homeland security. *IIE Transactions*, 2011. 43(12). 819-839.
30. Kahler, M. Economic security in an era of globalization: Definition and provision. *Pacific Review*, 2004. 17(4), 485-502. <https://doi.org/10.1080/0951274042000326032>
31. Leontovych S., Radchenko O., Melnichuk O. Analysis of the financial share of the national security of Ukraine // Pasichnyk Yu., Radchenko O., Sukach O. etc. *Stages of Formation and Development of the Economy of Independent Ukraine: Collective monograph* [Ed. by Doctor of Economics Sciences, Prof. Yu. Pasichnyk]. Verlag SWG imex GmbH, Nuremberg, Germany, 2021. P. 3-14.
21. Kharazishvili, Yu.M. (2019). Systemna bezpeka staloho rozvytku: instrumentarii otsinky, rezervy ta stratehichni stsenarii realizatsii : monohrafiia [System security of sustainable development: assessment tools, reserves and strategic implementation scenarios: monograph]; NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti. Kyiv [In Ukrainian].
22. Chuhunov, I.Ya., & Aristov, Yu.Yu. (2020). Biudzhethna polityka v umovakh ekonomichnykh peretvoren [Budget policy in terms of economic transformation]. *Sciences of Europe*, 53-5 (53), pp. 25-30 [In Ukrainian].
23. Shyshkina, O. (2019). Terminolohichni problemy piznannia pryrody finansovoho ryzyku [Terminological problems of understanding the nature of financial risk]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, 1, pp. 253-264 [In Ukrainian].
24. Bank Regulation and Supervision a Decade after the Global Financial Crisis. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/gfdr/data> [In English].
25. Brook, D.A. (2012). Budgeting for National Security: A Whole of Government Perspective. *Journal of Public Budgeting, Accounting and Financial Management*, 1, pp. 32-57 [In English].
26. Ekhosuehi, V.U. & Oyegue, F.O. (2015). On the State of Budgetary Balance Over Time Via the One-Way Classification Model. *Central European Journal Of Social Sciences And Humanities (CEJSH)*, vol. 25, Issue 3, pp. 5-16 [In English]. doi: 10.5277/ord150301.
27. Giriūnienė G., Černiūš G., Giriūnas, L. & Jakunskienė, E. (2019). Research on the Relation between Conceptions of the State's Economic and Financial Security: Theoretical Aspect. *Journal of Security and Sustainability*, 8 (4), pp. 609-616 [In English].
28. Górniewicz, Grzegorz (2019). *General Government Debt and Budget Deficit as Threats to Economic Security of the European Union Countries*. *WSB Journal of Business and Finance*, 53.1, pp. 55-67 [In English].
29. Hu, J., Homem-de-Mello, T. & Mehrotra, S. (2011). Risk-adjusted budget allocation models with application in homeland security. *IIE Transactions*, 43(12), pp. 819-839 [In English].
30. Kahler, M. (2004). Economic security in an era of globalization: Definition and provision. *Pacific Review*, 17(4), pp. 485-502 [In English]. <https://doi.org/10.1080/0951274042000326032>.
31. Leontovych, S., Radchenko, O. & Melnichuk, O. (2021). Analysis of the financial share of the national security of Ukraine. *Stages of Formation and Development of the Economy of Independent Ukraine: collective monograph*. Yu. Pasichnyk (Ed.). Verlag SWG imex GmbH, Nuremberg, Germany. [In English].

Marko I. Yu., Radchenko O. D., Melnychuk O. O. Financial risks of budget security and their state regulation

The purpose of the article is to substantiate the features of financial risks of the budget component of financial security of Ukraine on the example of the analysis of expenditures for individual security-forming sectors.

Research methods. A monographic method was used to review scientific publications of researchers and the regulatory framework on budget security, empirical, systemic and comparative analyzes and synthesis for monitoring indicators and sub-indices of financial and budget security, a graphical method to reflect the dynamics of the studied indicators, a statistical method to identify the integration of risks, abstract logical for theoretical generalizations and conclusions.

Research results. Financial risks for the sphere of budget security are classified. The dynamics of the integrated index of economic security and subindex of financial security, and in its structure, budgetary security is analyzed; operational budget expenditures and expenditures on the food and national security sectors. The directions based on which the types of budget security are regulated are determined: focus on achieving the strategic goal; the need to guarantee the priority of budget expenditures for specific industries in the context of political, economic, artificial and global crises; for economic sectors - compliance with the balance of the industry's contribution to GDP and the share of its funding from the State Budget.

Scientific novelty. The definition of financial risks of budget security as threats to organizational, regulatory, and administrative measures for the formation of state budget revenues and expenditures has been further developed. The analysis of financial security sub-indices for the current period is in-depth. The connection between financial and budgetary security has been established. The dependences of the dynamics and efficiency of budget expenditures on individual security-forming industries are studied. Methodological support of budget security analysis processes and approaches to the effectiveness of state regulation has been improved.

Practical significance. Improvement of the grouping of financial risks, methodical approaches to the definition of directions of the state regulation of decrease in the level of financial risks in the field of budgetary safety is offered. Some conclusions of the study can be used to form the Strategy for the development of security-forming industries. Tabl.: 7. Figs.: 1. Refs.: 31.

Keywords: agricultural sector; security-forming industries; budget security; state regulation; indices; financial security; budget expenditures; financial risks.

Marko Ivan Yuriiiovych - doctor of economic sciences, professor, leading research fellow, Central Scientific Research Institute of the Armed Forces of Ukraine (28, Povitroflotsky Ave, Kyiv, 03049)

E-mail: marco.df.mo@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-2590-3623>

Radchenko Oksana Dmytrivna - candidate of economic sciences, senior research fellow, leading research fellow of the department of financial-credit and tax policy, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: oxanarad@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4892-7764>

Melnychuk Oleksandr Oleksandrovych - post-graduate student of the department of financial-credit and tax policy, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: melnychuk_o_o@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-8054-2808>

Марко И. Ю., Радченко О. Д., Мельничук А. А. Финансовые риски бюджетной безопасности и их государственное регулирование

Цель статьи - обосновать особенности финансовых рисков бюджетной составляющей финансовой безопасности Украины на примере анализа расходов на отдельные отрасли безопасности.

Методика исследования. Использован монографический метод для обзора научных публикаций исследователей и нормативной базы по бюджетной безопасности, эмпирический, системный и сравнительный анализы и синтез для мониторинга индикаторов и субиндексов финансово-бюджетной безопасности, графический метод для отображения динамики исследуемых показателей, статистический метод для выявления интегрированности бюджетных расходов и финансовых рисков, абстрактно-логичный для теоретических обобщений и выводов.

Результаты исследования. Классифицированы финансовые риски для сферы бюджетной безопасности. Проанализирована динамика интегрального индекса экономической безопасности и субиндекса финансовой, а в ее составе бюджетной безопасности; функциональные бюджетные расходы и расходы на сектора обеспечения продовольственной и национальной безопасности. Определены направления, на базе которых осуществляется регулирование видов бюджетной безопасности: ориентированность на достижение стратегической цели; необходимости гарантирования приоритета бюджетных расходов на отдельные отрасли в условиях политических, экономических, техногенных и глобальных кризисов; для экономических отраслей - соблюдение баланса по вкладу отрасли в ВВП и части ее финансирования из государственного бюджета.

Элементы научной новизны. Получили дальнейшее развитие определения финансовых рисков бюджетной безопасности как угроз организационных, регуляторных, управленческих мероприятий по формированию доходов и расходов государственного бюджета. Углублен анализ субиндексов финансовой безопасности на текущий период. Установлена теснота связи финансовой и бюджетной безопасности. Исследованы зависимости динамики и эффективности расходов бюджетной безопасности на отдельные отрасли безопасности. Усовершенствовано методическое обеспечение процессов анализа бюджетной безопасности и подходов к эффективности государственного регулирования.

Практическая значимость. Предложены усовершенствование группировки финансовых рисков, методические подходы к определению направлений государственного регулирования снижения уровня финансовых рисков в сфере бюджетной безопасности. Отдельные выводы исследования могут быть использованы при формировании Стратегии развития отраслей безопасности. Табл.: 7. Илл.: 1. Библиогр.: 31.

Ключевые слова: агросектор; отрасли безопасности; бюджетная безопасность; государственное регулирование; индексы; финансовая безопасность; расходы бюджета; финансовые риски.

Марко Иван Юрьевич - доктор экономических наук, профессор, ведущий научный сотрудник, Центральный научно-исследовательский институт Вооружённых Сил Украины (03149, г. Киев, пр-т Воздухофлотский, 28)

E-mail: marco.df.mo@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-2590-3623>

Радченко Оксана Дмитриевна - кандидат экономических наук, доцент, старший научный сотрудник, ведущий научный сотрудник отдела финансово-кредитной и налоговой политики, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)

E-mail: oxanarad@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4892-7764>

Мельничук Александр Александрович - аспирант отдела финансово-кредитной и налоговой политики, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)

E-mail: melnychuk_o_o@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-8054-2808>

Стаття надійшла до редакції 01.07.2021 р.

Фахове рецензування: 02.08.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Марко І. Ю., Радченко О. Д., Мельничук О. О. Фінансові ризики бюджетної безпеки та їх державне регулювання. *Економіка АПК*. 2021. № 8. С. 67 – 78. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108067>

Marko, I.Yu., Radchenko, O.D. & Melnychuk, O.O. (2021). Finansovi ryzyky biudzhethnoi bezpeky ta yikh derzhavne rehuliuвання [Financial risks of budget security and their state regulation]. *Ekonomika APK*, 8, pp. 67 – 78 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108067>

* * *